

КАНДИДАТТЫ ДЕТКЭЭН

Бо хүндерде Чөөн-Хемчик районуа бүдүрүлгелеринде, совхозтарда, албан черлеринде Тыва Республикасы Президентинге кандидат депшидерини хуралдары хой кичи киркичтинг эртин турар.

Улус депутаттарыны Чыргакы көдө Сөвединге аялды конура хуралы болуп эртен, Тыва Республикасы Президентинге кандидат депшидерини айтырын аңаа чугаалашкан. «Чыргакы» совхозтун директору Д. Б. Кара-Сал сөс алгаш, Тыва Республикасы Президентинге кандидат кылдыр Сүт-Хөл районун «Сүмбер-Уула» колхозтун ажил-шичтери республиканы Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. Д. Ооржакты депшкенни чугаалаш, ону деткир дугайында саналды кырген.

Районун көдө ажил-агай аялдыкчыларынын активини хой кичи киркичтинг хуралы Чаданага болган. Орта Тыва Республикасы Президентинге кандидат дугайында айтырыны чугаалашкан, ол бедик албан-дуалаага Ш. Д. Ооржак төлөткү дээрлик айтынан.

(Бистя корр.).

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНГА ТУДА АКША ЭРГИЛДЕЗИН ЧОГУМЧАЛЫГ БОЛДУРАП ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДАРЫЙ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫН ДЭЭДИ СОВЕДИНИНГ ПРЕЗИДИУМУНУН

Россия Федерациязынга тууда ашанын эргилдезин чогумчалыг болдурап со-рулга-биле база шалык, пенсиялар, стипендиялар бол-гаш чурттайчы чога еске-даа акша төлөлгелерин тө-лөрине тууда ашанын бээ-риниң үзүктелишкенин бол-дурбазы-биле Россия Феде-рациязын Дээди Сөвединиң Президиумунуң доктаа-дыры болза:

1. Россия Федерациязы-ның Төп банкы республи-канын экономиказынга касса операцияларын чорудары-ның чурумун аялдап кыл-дыр болгаш ону Республи-ка Сөвединиң Бюджет, план-нар, үндүрүлгелер болгаш өр-

тектер талазы-биле комис-сиязын чугаалашып көөр кылдыр 1992 чылдың фев-раль 15-ке чедир кирер. 2. Оларның организастыг база эрге-хоойлу хевирин-ден хамаарылга чока бүдү-рүлгелерин, организация-ларнын база албан черлериниң касса операцияларын чорударынын чурумун ба-дылагыже чедир оларга ла-раазында чүүлдерин док-таадыр: — боттарынык акша-хөр-өң-гилерин банк албан черле-ринге шыггаарын хүлээди; — еске бүдүрүлгелер-иниң талазы-биле сана-жылгаларын банк албан чер-лерин дамчытыр шили-

дилге чуруму-биле чорудар; — боттарынык насала-рынга бүдүрүлгелерин уур-туулары-биле банк албан черлериниң дугурушканы лимиттерин хемчөлөинг тууда ашанын тулуп болу; — кассага артык тууда акшанын доктааган лимит-терден арта берген кезең шуптузун банк албан чери-биле дугурушкан чурум ба-за хуусаа Эдуард банкыга дужаар хүлээлелиг; — боттарынык кассала-рынга доктааган лимиттен артык тууда ашанын чүгө күш-ажыл төлөвиринге, со-циал страхования дуаалам-чызын, стипендияларын, пен-сияларын төлээр уеде база банкыдан акшаны алган

хүндү кириштир чүгө үш хонук хуусаада шыгжап болур эргелиг. 3. Касса операциялары-ның чурумун доктаагыже чедир доктаамак акша кин-риделеринг болгаш ону күш-ажыл төлөвиринге база еске-даа сорулгаларга (пен-сиялар төлөрине, көдө акыл-агай продукциязын, чондан хааржак, сава, еске-даа чүүлдер сатып алырын-га) зарылгаар бүдүрүлгелер, организациялар болгаш албан черлери боттарынык кассаларында тууда ашанын төлөвирин хуусаазынга чедир турар эрге чок. 4. Банк албан черлери бо доктаалды негелделерин бүдүрүлгелерин, организа-

цияларын база албан чер-лериниң сатып турарын док-таамак кынаар, ханымдык кынар илереттинген тава-рылжаларда ону чайдурал талазы-биле дарый хемчег-лерин алыр. 5. Россия Федерациязы-ның Төп банкы: — 1000 рубль үнелиг банк билеттерин үндүрениге белектээр; — эргилде акша масса-зын күмбара составын сайзырагыжайдыр дуга-йында саналдарын белектээр;

— республиканың эконо-миказын болгаш чуртта-чы конуну тууда акша негеле-херелдеги хандыр-ганын дугайында Россия Федерациязын Дээди Сөвединге дарый дыналар. 6. Россия Федерациязы-ның Юстиция министрство-зу албан-дужаалдыг кичи-лерге бо донтаалдык 2-4 пунктуларын сагынамын дээш харысалга оонарыны ду-гайында саналдарын 1992 чылдың февраль 15-ке че-дир белектээр.

Россия Федерациязын Дээди Сөвединиң Даргазы Р. И. ХАСБУЛАТОВ Москва, Россиянык Советтер бажыны, 1992 чылдың январь 13.

Республиканың ниитилел-политиктиг солуну

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

ШЫН

№ 25 (14749)

1992 чылдың февраль 7, пятница

Чагыдар ортөзө 10 коп. Садар ортөзө 50 коп.

Сесерлиг мал-

чыннарынын ко-

даннарындан чу-

руктарлыг репор-

таж

БОЛУУШКУННАР, ФАКТЫЛАР, МЕДЭЭЛЕР

зынында малчынар илген болгаш бо кыш берге боорун билдир, чоокта чаа Улуг-Хем райондан немелде сизини сатып алгаш, коданда өкпөк алган. Малчы алашкылар кышты эки ажаар дээр-инге бузуредди чорду.

Улуг-Күзөгдө хураган ка-дарчызы анык малчынар Надежда болгаш Михаил Оолдарынын аалына чедип, оларга база ужураштым. Ниити байламы эки. Ындыг-даа болза еске чемнерден аягыда сула ам төнүп турар дээрин Надежда чугаалап турду. Оларнык калар-ган хураганарынын деген-ди шыгарып барык Улуг хой деп болур. Аш-чөм-биле хандырылганы чүзээр.

Совхозтун кошкар кадар-чызы, хоочун малчы Кад-дыр-оол Салчакович Нончат-тын коданьында бүдүрүчү 152 кошкар бар. Оларнык ниити акаалдазы, чемге-рилгези багай авес. Ындыг-даа болза хар улгатканын-дан кошкарлар оштар арга чок болуп турарындан, ону колдуунда тургузу азырап турар дээрин улуг малчы чугаалады. Он чылды болу-нуң күжү-биле кезип алганы 32 тонна сизиниң чартың артык, а сула болгаш еске-даа чемнерин удур өкпөк турар.

Бо малчын өг-бүленин хө-рөжүн ээзи Динезибе Сал-чаковна хой чылдаа мал-чынар, совхозна чыл са-нында эвээш авес малды өс-түрүп, дук болгаш ээт пла-нын күөсүдеринге улуг үлүүн кирип келген. Олар-нын бо хунда чурттап орабы еске малчынардан дугак чок, хунда мал-маганын ту-гай хандырып өстүрүп тур-ду. Мында почта чедирле-ген багай авес дээрин чу-гаалап турдулар.

Биче-Баян-Кол хемнин уунда бо малчынарнын амдырап-чурттап орамы эки-даа болза, оларнын акылдарына чамдык таар-ымчалыг чүүлдер тургус-тунмаан дээрин айтыры чу-гула. Ол кезек черлерде ку-дуктарын четтир кылдыр кылган-даа болза, оларнык чагызы-даа бо хүндерде акылдавайын турар. Элеттир шугуму ам-даа кирибээр. Ынчангаш малчынар биче хемчөлөдүг шимчеликтерин аныктай турар. Ынчан-гаш бенинчи болгаш масло-ну совхоз бичилеп, үе-ша-быле чедирип турар.

Бо коданда беш дугаар төрүп турар 320 баш хой ба. Чартык ай дугузунда оон 200-ү оолдаккан, хура-ганнары амдызында менди. Аарыг чок. Оларнык акаал-дазын Ичи Минчиринова болгаш ында анык санман оолдар Мамак биле Азбет олар доктаамак хайгаарап, эки аныкдап турар болду. Бо оолдар чүгө хураган ажаарына өлөшпейн, хар-ны аалдыр эр киниге оона-дыр ажылаары барык шуп-тузун харыялап, хойну-даа кадарып турар болдулар. Кертин-оол Сүдүевич олар-ны мактаар чорду. Эр-хей-лер, оолдар!

Коданда мал чөм болгаш еске-даа чүүлдер амды-зында четтир. Хоочун мал-чы К. С. Ооржак бугу на-

Бо коданда беш дугаар төрүп турар 320 баш хой ба. Чартык ай дугузунда оон 200-ү оолдаккан, хураганнары амдызында менди. Аарыг чок. Оларнык акаалдазын Ичи Минчиринова болгаш ында анык санман оолдар Мамак биле Азбет олар доктаамак хайгаарап, эки аныкдап турар болду. Бо оолдар чүгө хураган ажаарына өлөшпейн, харны аалдыр эр киниге оонадыр ажылаары барык шуптузун харыялап, хойну-даа кадарып турар болдулар. Кертин-оол Сүдүевич оларны мактаар чорду. Эрхейлер, оолдар!

Коданда мал чөм болгаш еске-даа чүүлдер амдызында четтир. Хоочун малчы К. С. Ооржак бугу на-

Бо коданда беш дугаар төрүп турар 320 баш хой ба. Чартык ай дугузунда оон 200-ү оолдаккан, хураганнары амдызында менди. Аарыг чок. Оларнык акаалдазын Ичи Минчиринова болгаш ында анык санман оолдар Мамак биле Азбет олар доктаамак хайгаарап, эки аныкдап турар болду. Бо оолдар чүгө хураган ажаарына өлөшпейн, харны аалдыр эр киниге оонадыр ажылаары барык шуптузун харыялап, хойну-даа кадарып турар болдулар. Кертин-оол Сүдүевич оларны мактаар чорду. Эрхейлер, оолдар!

ХОЙ ООЛДААШКЫНЫ КИДИН-ТУЛУК

Биче-Хемде чаа тургустунган «Сесерлиг» совхозтун малчын коданарында кыштын эң харымсалгалыг уеи — мал оолдаашкыны эгелээн.

Сесерлигини малчынары-ның эң улуг тургалдарынын бирээзи — Биче-Баян-Кол-дун уунда турар бир ду-гаар бригаданың малчына-рынга четтин, Баштай кир-ген аалым Долбан-оол Бил-чегини Салчакович болду. Оон өөнүң хөрөжөн ээзи Лариса Михайловна бичини өг-лүн эдетип алган, кажаага чаа төрөң хураганым эмис-киптеп, чөмөгүн түбдө та-варыштым. Чаа төрөң хой-лар болгаш хураганнар алаан-чилдээ.

— Хоювус бо айнын ор-тандан эгелеп төрүп берген. Оон бээр черде чай чок бол-дувус. Ам чүс четес хой төрүдү. А хураган саны тап-тыг-ла чүс болду — дээш ол хүлүүрүдү. — Чамдызын ийиштеп турар — деп, мал-чын улаштыр тайылбырла-ды.

Лариса Михайловнанын чөмөгүн ооганы хураган-чынын көөрүмга, чогуш шы-ваа шову чорду. Чанында бир клетканы бакыланта-рымыга чагыс хойуну ча-нында база ийи хураган төттүр эеп алган хевиринг, неэзини иштин талазында ооразын догеп алган, ма-ажым үдүп чыдыр. Кандаанын ынды уунда база ийи кичи хураган чөмөгүн, чаа төрөң хойларга сизин да-жылган — чай чок ажыл-даан турлар. Сакманчы үг-башкылар Мариана биле Маргарита олар болду.

Долбан-оолдарын өг-бү-дөзи хой кадарган, ам чаа-ла ийи дугаар чылдыче кирген. Эрткен чылын оларнын хү-лээп алганы бир кодан кыс хураганым ам төрүп эгелээни бо. Эгезинден тура-ла авен-да аргаачыны киргенер. Баштайгы чылда хураган-нарында 1 тонна 206 кило-грамм дук дужаар турган, ону анык күөсеткенер. Ол дээш совхоз долчу-биле тө-лөөн. Олар бо чылын база керээлиг дээрин чугааког. Ынчангаш бир дугаар төрүп

турар хойнуң байдалын өө-рөтүп көргөш, малчын өг-бү-дө 300 хире хоюндан 224 хураганым менди алгаш, сов-хозка дужаарын шиттир-лөөн. Дужаар дүгү бир тон-на ажып турар.

— Аш-чөм хандырыл-ганы амдызында чүзөөр деп болур. Хлебти, далганын четтир-биле өкпөк сатып турар. Ындыг-даа болза уруглар идик-хевин черле чок. Дыка берге-дир — деп, Лариса Михайловна хому-да чугаалады. — Алды үндүлүг бис. Оларнын ийини школада үлүг класстада өө-рөтүп турар, кыс үрүлгөр. Оларга сапжактар сатып бээр дээш чадаштым — деп, ол немеди.

Шынап-ла, малчынарга автолавка кээп турар. Ын-дыг-даа болза бичин үндү-лар, школачылар идик-хевин шүгүт келбейн турар. Чоокта чаа даргалар-биле районун үлүртүкчүлү база чөраан. Чүңү-даа азап шыдаваан.

Бугу чөм чөмөшпөс амды-былал кыгаалда-лаа келген болза, Долбан-оолдарың өг-бү-дөзи кышына үдүр багай авес белеккенер. Чылын «Беларусь» маркалыг трак-торун сатып алгаш, сизиниң чөдөр шаа-биле кезип алган. Ам оларнын коданьында бир сараат көк сизин, савап, су-ла болгаш комбинорм хире-шаа-биле бар. Кысказы-биле чугаалаарга, мал чөм ажыр-дыс. Сөгүн ол кезек малчы-нарга Михаил Манчыкай во-додоз-биле үзүк чок чедир-ип турар. Долбан-оол Бил-чегини хой кадарарда болу-нун хунда аштарын ажы-лап турар.

Малчын өг-бүдө шагда-ла туткан бичин эрги бакында чурттап олурар болду. Ма-наа хамаарыштыр айтырып малчын өг-бүдө тургузуу

турган. Совхозтун үлүртүл-ганы кедир чылда оларын чурттап орамы Соок-Өден деп чөргө дөлгөм бакынын түдө-рин асаан дээрин Лариса Михайловна чугаалап орду.

Соок-Өдениң чоогунда Уш-Көжө деп черде анык малчын Долаана Ооржактын коданьыга келдим. Суг ку-данар үлүг доскаарын алаан-да хуан аштап турар улга-ды берген. Ындыг-даа болза сергээ нарктарындан илден аныкга үжүкүрай бердим. Ол — Долаанын авазы, хоочун малчын Кертин-оол Сүдүевич Ооржак болду. К. С. Ооржак моон мурун-да чылдарда Биче-Хемде «Өөк» совхозна он чыл ажы малчынааш, сөөлүг кадарып турган ирттерин дужаагаш, ам пенсияге үнүп уруу Долаанага дуаалакы бергенин тайылбырлады. Оон өөнүң ээзи Ичи Мин-чиринова чаш хураганнар ажаап турар болду. А Дола-на черде, хоюнда.

МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИНГ ХУРАЛЫ

Республиканың Министрлер Чөвүлелинин элечег чок он үшкү сессиязынын түннелдерин болгаш он шиттир-лерин күөсүдир талазы-биле республиканың Министрлер Чөвүлелиниң сорулгаларынын дугайында дыкнадыгын ТР-нын Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. Д. Оор-жак кылган. Рынок экономиказынче шилдиге-биле хол-баштыр политиктиг, экономиктиг байдалды бызыктыра-рынын база чазактын ажыл-чорудулгазын сайзырагтай-жыдар талазы-биле хемчеглер дугайында сессияның хү-лээп алган шиттирлерин күөсүдире моон сонгаар ТР-нык Министрлер Чөвүлели, районнар, хоорайлар, суур-лар, көдө Советтер чүңү кылдырын тодаргай айтынан. 1992 чылда Тыва Республикасынын бюджетинин, улус ажыл-агай объектилеринин капитал салымшыкынын камгалаалык чоруп турарынын, 1992 чылда материал-техниктиг курлавырларын байдалынын болгаш материал-техниктиг чоруп турарынын дугайында айтырылганын ху-ралга чугаалашкан. Ол ишкан 1992 чылда чөнүн хергелд баранарынын курлавырларын камгалауу та-лазы-биле республиканың Салдыг министрствозунуң, Респотребсоюзтун аныкынын дугайында айтырылганын ху-ралга көргөн.

Доклал-оол КУУЛАР.

ХУНДУЛУГ АТТЫ ТЫВЫСКАН

Россия Федерациязын Президентиниң Борис Ель-цининиң бо чылдың февраль 3-те ат салган Чарлы-биле Россиянын социал хандыр-ылганынын бөлүк акыл-дакчыларына «РФСФР-ниң социал хандырлыгынын ал-дарлыг ажылдакчызы» хун-дугу аттарын социал хан-дырылга талазы-биле ачы-хавыгаам база хой чыл-

БОРИС ЕЛЬЦИН ФРАНЦИЯДА

МОСКВА, февраль 5. (РИТА-СЧТА-ның корр.). Россия Федерациязын Президентини Борис Ельцин ол хун Москвадан Париже ужулдунан. Оон Францияге үш хонук албан хууда аян-чорунун программасында — Франсуа Миттеран-биле чугаала-жымшыкынар, казак база парламент кезигүүнери-биле, акыл-агайым бөлүк-

ТОДАРГАЙ ХЕМЧЕГ-ЛЕРНИ САНАЛДААН

Улус депутаттарынын Кы-зыл хоорай Сөвединиң биче Сөведи хоорайнын пассажир автотранспорт бүдүрүлгези-нин болгаш бот-оругла-чар-ылгалыг коммерция-ажы-гал албанын (КАА) аны-лыктын талазы-биле хоор-куускомунуң саналдарын чу-гаалажып көрөш, ол тала-зы-биле тускай шиттирин хүлээп алган. Ында КАА-ны тургусканындан бээр хоор-райда пассажир транспор-тувун ажылы экинжир ту-дун, улам дорайтаан деп демделгези. 1990 чылдың биле денизэрге, хоорай маршруттарыны үнүп турар автобустарың саны барык турар бир кезинге кызы-рылган. Автобустарга чоруп турар пассажирлерин ийи кижиниң бирээзи-ле билет өртөөн төлөбейн чоруп ту-ган.

ПАТБ биле КАА аныз-буру чөрдүлээриниң ха-раазы-биле наш ай дургу-зунда 1992 чылдың кезээ-нин чарып чалаан, КАА-ны туарына хоорай бюджет-тинден 1,2 млн. рубльдин бээри негеттинип турар.

Хоорайга пассажир ар-гыштырылганында богуңу байдалды хевээр арттыр-ган болза, хоорай бюджетинден 15 млн. ажыг рубльди ча-рылгалары негеттир. Хоорайда ындыг акша-хоректи чок, ыччангаш артык албан черлерин кызырар, пасса-жир автобүдүрүлгезинин аныкынын аяктынын бедир-дес, пассажирлерден авто-бус чоранын дээш телевизор-лериң долу чымырын та-лазы-биле хемчеглерин ап чорудары эргежон чугула.

Пассажир АТБ-зиниң удур-турлазы КАА-ны хевээр арттырарын, ПАТБ-ге хоорай бюджетинден немелде акшаладырышыкынын бээр-рин, чок болза хоорай бүдү-рүлгелеринге, организация-ларына, албан черлеринге үндүрүг оонарын азы ба-раанарыны тускай үндүрү-лүг саткаш, он кирген орун-дары хоорайнын пассажир автотранспортунга бээри саналдап турар. Ындыг са-налдарын биче Совет хүлээп көрбөзө.

Устүндө чүүлдерин ба-рымаалап көргөш, биче Советтин шиттирлээни бол-за:

Ончу аныкылашыкынын соонда, ПАТБ-ниң хоорайны муниципалитет өңүтүсү кыл-дыр дамчыларга, КАА-ны пус-сажир аргыштырылганын бүгү айтырылганын, он иштинде автобуска чораны дээш төлөвир чылдызын ПАТБ-ге хүлээди.

Улус депутаттарынын Кы-зыл хоорай Сөвединиң шит-тириниң Эдуард халас болгаш чингелдери чоруп эргелиг пассажирлерин аргыштыра-ры-биле хообашан чары-галдарын ПАТБ-ге хоорай бюджетинден эгиздерин көөр, Ниитиниң автотранспор-туна хей-ниитиниң чүрү-мүн тулары-биле хоорайны муниципалитет ротазынын 10 кижини тускайларын ХИХИ-ниң назылынын В. П. Хомутова дагары. Милитиал аялдыкчыларынын чола-чылар, кондукторлар-биле кады ажылдар харыяла-жылганы тургузар. Чола-чылар-биле ужуражымшык-нарын доктаамак болдуруп, пассажир автотранспортун-га нем-херек үлгүлешкин-нериниң байдалын өй-өйлөп сайгарар.

Бүгү, Россиянын арат болган тараачын аял-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар.

ЧУРУКТА: ол съездде Тымалдан барган делегаттар (оң тарадан) Кунтуртудга арат тараачын аял-агыялардын удуруткууу Федор Сеиди, Тыва Республиканын арат болган тараачын аял-агыяларын ассоциациянын президенти Д. Б. Шожат, Эрианде арат болган тараачын аял-агыялардын ассоциациянын удуруткууу Суветлана Биче-оол олар.

Олар ОХЕМЧИКТИН фотозу.

БАЗА ЭЛБЕК БОЛУР

«Хемчик» улетпур адым-тывын аял, беткези, Берттер, уты идиктер даараары, агым чулг коллектив, Аял-агыялардын аял-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар. Бүгү, Россиянын арат болган тараачын аял-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар. Бүгү, Россиянын арат болган тараачын аял-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар.

РИТА — СЧА-НЫН (РОССИЯНЫН) ИНФОРМАЦИЯ ТИЛЕ БИЛЕ ХАМАРЫШПАС ЧУРТАРЫНЫН ТЕЛЕГРАФ АГЕНТИЛИНИН — МУРНУНДАГЫ СЭТА-НЫН МЕДЭЭЛИРИН ДЕН

КНО: Россия Федерациянын Президентин Борис Ельцинин «Россиянын боо-чөксөткөн кызыл-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар» деген сөзү менен кызыл-агыялардын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар.

Бир асли-садта

ЧАҢЧЫЛДАРНЫ-САЛГАЛЫНГА

Чончуу чагай чаңчылардын чыгар, өөрчөтүр, амыды-раалга амылдаа дүң жыла-бүрү хевирин солдуң аял-агыяларын найда-даа чорудуп турар апарганга кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок. Чоокта чаа чорук аял-агыялардын чыгар, өөрчөтүр, амыды-раалга амылдаа дүң жыла-бүрү хевирин солдуң аял-агыяларын найда-даа чорудуп турар апарганга кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок.

Эң эки дөң санадын турар улуг бөүктө Ямаа Ивановна Бонат-оол, Клавдия Сухова Оки олар кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок. Чоокта чаа чорук аял-агыялардын чыгар, өөрчөтүр, амыды-раалга амылдаа дүң жыла-бүрү хевирин солдуң аял-агыяларын найда-даа чорудуп турар апарганга кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок.

Эң эки дөң санадын турар улуг бөүктө Ямаа Ивановна Бонат-оол, Клавдия Сухова Оки олар кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок. Чоокта чаа чорук аял-агыялардын чыгар, өөрчөтүр, амыды-раалга амылдаа дүң жыла-бүрү хевирин солдуң аял-агыяларын найда-даа чорудуп турар апарганга кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок.

Эң эки дөң санадын турар улуг бөүктө Ямаа Ивановна Бонат-оол, Клавдия Сухова Оки олар кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок. Чоокта чаа чорук аял-агыялардын чыгар, өөрчөтүр, амыды-раалга амылдаа дүң жыла-бүрү хевирин солдуң аял-агыяларын найда-даа чорудуп турар апарганга кызыл-агыялардын өөрчөтүр арга чок.

АВГУСТ ҮЙМЭЭНИ — КОНСТИТУЦИЯГА УДУР УУЛАГЕДИГ

«Тыва даг-дүгү» комбинатын директорлап, Дүжун калган ССРЭ-нин улус депутатта, Дээди Советтин Президиуму кезигүү, комитет даргаан «орал Юри Трофимович Комаров чоокта чаа бистия республикага келген. Ол Кызылга келген. Ак-Довуратке чоруп деп турла, бистия корреспондентивне укчу-рашкан, айтырылгар салтылаа.

«Тыва даг-дүгү» комбинатын директорлап, Дүжун калган ССРЭ-нин улус депутатта, Дээди Советтин Президиуму кезигүү, комитет даргаан «орал Юри Трофимович Комаров чоокта чаа бистия республикага келген. Ол Кызылга келген. Ак-Довуратке чоруп деп турла, бистия корреспондентивне укчу-рашкан, айтырылгар салтылаа.

«Тыва даг-дүгү» комбинатын директорлап, Дүжун калган ССРЭ-нин улус депутатта, Дээди Советтин Президиуму кезигүү, комитет даргаан «орал Юри Трофимович Комаров чоокта чаа бистия республикага келген. Ол Кызылга келген. Ак-Довуратке чоруп деп турла, бистия корреспондентивне укчу-рашкан, айтырылгар салтылаа.

«Тыва даг-дүгү» комбинатын директорлап, Дүжун калган ССРЭ-нин улус депутатта, Дээди Советтин Президиуму кезигүү, комитет даргаан «орал Юри Трофимович Комаров чоокта чаа бистия республикага келген. Ол Кызылга келген. Ак-Довуратке чоруп деп турла, бистия корреспондентивне укчу-рашкан, айтырылгар салтылаа.

ВАШИНГТОН. АКШ-тын

камагал министр Ричард Чейни болган америк чепсекти уштерина штабтарынын начальнистерини комитетини даргаан Колин Павел олар президент Битун администрация делегет байланыштык аял-агыяларын талашып, III съезддин куртуугу таву Москва болуп эрип турар.

Хайыраан оглумну

«Тоора-Хем» совхозтун ичинки болуп, чээрби чыа ажылдап келдим. Тыва чоюну шаг-шааидан бээр амьдырап-чуртап келгенни бир кол дөзү — мал ажылда-ла болгай. Чогу-на мичангай өдүгөн тайга-зынга өзүп, иви кадарып чорууром бо ийни. Менден өске ивниктер-биле бир дөзү, ыдыктыг тайгамын өзи мен.

Иви акылдың чымыш-тышын уруу-биле оглум херези суржуп чадашты. Оглум-божуп алганым ийи төрүмчү бичеви Олег Кун-демович Кол 1989 чылдың декабрь айның 28-тин хүнүнде кижини холундан барган. Ук херектиң болган чери — Тоора-Хем суур.

Оглум он бир класс доос-кан, ширеге албан-хулаал-геэн эртингереш, келген турган чүе. Ол 1962 чылдың ийи айың 19-та Адыр-Кежиге суурга төртүтүнгөн.

«Кускун кара-даа болза, төлүгө ынак» дивир. Мен, тыва херезин база кижиге өдүрткен оглумну сак-тып, ысгал-сыктап, акыг-шүкүтке хилингенге чору мен.

Бодал-даа көргүр даан, кеминг-даа, нем чок-даа кижини болза ама хамаарыш-тыр кандыг-бир түнелди үндүрер ужуруг чүе манаан. Мээн оглумну өдүрген ичинки суду болур ужуруг ынак, ыдыг турбузе, ийи чыл дургу-агда суд болбаан. Оглумну өдүргөн хоратан-дайзын.

Курбулдай КОЛ. Тожу район.

Чызаан чарылгалары

1926 чылда ТАР-ның Барыын жокунунун Бар-лык арымыга жокунунун чызааны болгаш нам бата арев хоралары турган. Ол үеде жокунун албан черлери кештер байдалдыг боор чүе-ле болгай. Чызааның ынак-гы хонаштары Барлык арымы, Адын-Булак, Коп-Кежиге болгаш Саадак, Терек ынаар турган. Бистин адавыс Салчак Мерге оглу Доожур 1926 чылда ажы-төлүн азыраар арга-зы-биле чызаанын шаар чарылгазынга ажылдап кирип алган. Чарылгалар болгаш оларның ажы-төлү бистер адаарыстык ажыл, амьдыралык аайы-биле эл-найралдыг турган бис.

Чарылга кижиниң ажыл хулаалы-ле хей боор чо-раан: арбан, сумуларие албанчы чагаа бижикте-рин, шүтүгүнү, чызаанын кийгырткышкын бижикте-рин чедирери болгаш херек болган кижилерин ал-бан черинге кийгырткышкын бээр. Ол ышкаш ай-да бир азы ийи катап чарылгаларың бирезин Кы-зылга чырап берге, ямы-ларынга, хораларга албан бижини чедирер болгаш экизи-мыдыг чүе.

Чызааның, сумунун аяктыкчыларының шал-тын бара-ын болу-дуга (шай, ичи, өсө-дө) азы ашпа-биле төзөр турган. Оларын амьлы-ның бир чиксең көргүзүп чөрөй.

1927 азы 1928 чылда болду бе, эр, херезин ийи кижиге-бүле тудар деп бугу дугурушкан, кадай-ның аарыг ашаан бооп алуруннар. Оларның херезин ТАР-ның арат шүтү-зүгө көөрүчө херек ки-жилерин чарылгалар кий-гырткышкын чарлаан. Суд чорудугазын ды-нап көрүп-биле өвүр, Кар-ты болгаш Антан бээр улус Адын-Булакка чыгып келген: кижиге бажы кызыр, айт бажы ору турган чүе. Суд даштыга аякы шыла-болган. Оон шиткекчинин Дондук деп адаар чо-раан. Херек үлгедикчилериниң илдерин дэди ала-биле адып шитер деп суд көр-ген. Ол-да хүнде шүтүгүнү ялазын күрседир-биле Араттын Рештеринин 6 дайынчымы оңтуг-боолуг беле турган. Оларны ады-ры-биле Адын-Булактын суур адааче сурген, чо-рупканда, херезин кижиниң сааттыг болганы-биле ону амьлыг арттыралың чыгайында херезинер дашынын даргазынын өр-түселин шүтүгү хандырган. Ичиндеги шаар бир чы-рылга чорудуштарга, херезин кижини ыс-сымыг, тай-леп дөзү чедип келген. Эр ямын орук аксынга бо-лап каан.

Ол судтун соонда ээрин алган, мон сөөртүп, улус көргүрүдү, шоп-соода кы-дыр кижилер бажын ковайт-сы боор чо-раан. Чонга дөзүгү-ле суртаал болган. Бо мези бижезин чүлүм-нү ол үениң чарылгалары-ның азы-төлү, анык тө-редилер көргөн-даа, билдир-дуга ужуруг. Чарылгалар-дан артан кижиге кол-за боов. А мези атам Доожур 1961 чылда 102 харлааш, «кызыл-дустай» берген.

Тожу САЛЧАК, Барыын-Хемчик район, Эргин Барлык суур, Гонорарын солдунга агар санынча шиткитим. (Авт.)

Кышкы «Олимпиада-92», ол даарта ажыттынар

ПАРИЖ. Олимпийки кышкы оюннар амгы үеде шуут чаа байдалдыг кирип турар дээринин дугайында ДОН-тун президентини Хуан Антонио Самаранч ДОК-тун 98-ни сессиязынын ажылдыкшынынга чугаалаан. «Олимпиадаларың чыгыс хоорай найысладыг кылган, ону аны-ангы черлерге, харын-даа аны-ангы чурттарга эртинеринин аргаларын көрүп турар бис. Ол болза амгы берге байдалдарда он эртинеринин улуг чарыл-галдарын болгаш өске-даа чугула чүдлерин шитир-дээринге чингелдерин болдур ужуруг» деп, ол чугаалаан.

«Оюннарны Сараево азы Калгари дээн ышкаш улуг хоорайларга организастааның соонда, ам ону чаа бай-далдарга эртинер үе келген» деп, ол чугаазына айт-кан. Президент «Олимпиада-92»-ниң оргкомитетинге ба-йыр чедирген. «Политиктиг, экономиктиг бергедээшкы-нер турса-даа, кысказы-биле чугаалаарга, комитет боду-нүп албан-хулаалезин кыска үеде күсүдүш шылапкан» деп демдегелген. Долгандыр турар экологтуг байдалдары камгалаарыга оргкомитет улуг акылдыг база кызып чоруткан дээрин Самаранч айткан. Дага хаактарын-га олимпий чемпиону чо-раан Бернар Русси даган дүгөн бадарынын оруун иези турган. Алыг дагарынын хуар чечтеринин дестерин үрөвс дээш, орунун чамдык черлерин өскерткип дээринин дугайын база ол чугаалаан.

Моон соңгаар олимпий оюннар эртинерде, экологтуг бугу байдалдарын көөрү чугула черин ээлеп турар дээр-зин ол демдегелген.

Моон мурунда чылдарга деннээр, ам национал олимпий комитеттеринин саны 170 чегген. Ол дээрге рекордчу көргүзүг-дүр.

База катап флюорография дугайында

Сөөлү чылдарда өкпе туберкулезин, ракты болгаш өске-даа чамдык аарыглар-ны эрте тодардырып өзөн бергедээшкыниге таар-жал турар. Чылдаргаанар-ла хей, өшкөз аарыг бир кижини тодардыра. 5000-6000 кижини флюорография-га көөр. Ынчанга оон улуг ажык бар бе дээр хөөнер тыптып турар апарган. Мындай байдал Европаның болгаш Амери-каның сайзыраңгай бай чурттарында бар. Бисте байдал сыр өске. Россия Федерациясында 1 аарыг кижини тодардыра 3000 кижини шитчир а бистини флюорография ортума-биле 1 муң кижини шитчирге-ле 1 өкпе аарыг кижини тып-тып турар. Устүнде айт-кан бай күрүчелер-биле деанышкын, Россия Федера-циязы-биле деннээр, бай-дал бистин республикада 2-3 катап багай. Оон аныг-да, онколог эмчилерини өскертти турары-биле алыр-га, хөдүн эрте берген, ке-зин эмизери орайтай бер-ген өкменин рагы сөөлү чылдарда таварыш турар апарган, чылдаргаан бы-дырдыр. Флюорографияга чыдам-на кирбей турганын. Эртең чымын төп солун, нарда флюорографияның хо-разыны дугайында каш чагаан парлаткычтан. Оон түнелдинде өкпе туберкуле-зун, ракты өге чадазында тодардырып өзөн бергедээшкыниге таарып ту-рар апарган. Ол солунар-да үениң чүдүлөр хөдүн эрттир хөөрүчүлүк, ажы-кы-зы чугаалаарга, чоңу көрүдүлүк. Чернобылга эл-эризиниң соонда мыдыг чүдүлөр көрдүң. Ам тап-тып болмактыг деаңгүрүл-дөл көрөли.

1984 чылда Москваның ортем-шичилел институту чоңуна бир чылда рентген ден ортума-биле алыр до-зазын тодардырып өренип көргөн. Оон тодаракчы-биле алыр, бир кижини ор-тума-биле чылда бугу рентген шичилелдеринден 140 мбар алыр. Оон иш-тинден флюорография 25 мбар. Ам деннөр көрдүң, кижини бурдуз бир чылда чымын, комсомтуг херези-нинден 100 мбар ал турар. Ынчан көрөдө бил катап флюорографияга шичилдери чылда ал турар хүн доза-зында 4 катап өвөш. Ын-чангаш үстүнде сагындыр-чанымы хөдүн эрте берген туберкулезтү, ракты эм-чээр беге харын-лаа эм-четтимме деп чүвени үтпес болтувусса, флюорография-ның ажык көрдүлүр-ле үлүг. Чылда бир катап кижини чымын болуңга ла акыктыг. Серемчиле хорамча чок.

Даш-оол НОККАЯ.

АВАГА — ыдыктыг хамаарылга

Уе-шаның кыдыраанын кымы-даа кара-биле көрүп турар. Кижиниң амьдыралы-ның салдарын халадып турар улуг санлардын ийи үеи. Моон соңгаар канчаар чурттаар? Ажы-төлү канчал өстүрүп алары? Бажык ээлер, не херез-женериниң ивигейлеп турар кол айттырлар бо. Кым-даа, чүдө-даа хайырлап манаар хире эвес болган.

Ишак мындыг, эвезин эвес-калээшкыни херезин-неге «шанан» турар үеде черле канчала экил дээрин ливар айда «Эне сөзү» редакциясына ие-чаш, өг-бүле, херезинер айт-тырларының талазы-биле республиканың Журналист-тер ажилдеңиң чанында тургустунган секцияга чуга-лашкан. Журналистер-биле ужурашкыла республи-каның херезинер чү-үлелинин даргазы З. Н. Сат, Министрлер Чөвүлели-ниң өг-бүле, херезинер, аныктар айттырларының талазы-биле кылдыс началь-никни С. Н. Аракчаа, эмчи-лер А. Н. Куулар, Б. С. Са-выр, херезинер темазын шичилениң З. Ю. Дор-жу киришкен.

Ужурашкыла тургус-туңган чуганын дынап ол-унга, кижини кууларчыг бодал-дарга келер болуш. Баш иш-тинде чыгыс-ла бодал ды-нылап-ла турар: бо ивиге-леге херезинериниң үеиң канча дыйнаарыл? Дынап-каар кылдыр үкүвүстү кан-чал көдүрер бис? Бо берге айттыр. Ивигелде херез-жен кижиниң байдалы аякты-галчак талазында, өскерт-мес хөлөгөдө кылдыр шаг-төүгүдөн бээр бижыга бер-ген канчалык эде хевирлээ-зин тергип берге. Ол ышкаш херезинериниң физиолог-туг, психологтуг онзагый шынарларының салдарымы база билдиргил.

Ам канчаарыл ынак? Бисти дынаасты-ыр деп са-лым-чолга чарыткышпы олур-дар бе? Ам үстүк чөдөр, же көрүп, айтылга-уудурул-га манатгыыр үелер соопус-та калган дээрин угаап көр-дө эки. Ам бот-хөдөлини-киннин, бот-башкарылганын үеи-дир. Бо талазы-биле республиканың херезинер чөвүлени аякты-чорудула-зыны үш утук уганыш-чыны салган: 1) херезин-нер ортузунга бот-тывышкы-ныкты сайзырадыр; 2) херезинериниң культуразы боштан калдыкты; 3) өр-бүлениң не-чаштыг социал камгалады.

Ивигелде бир кончуг сагыш чоңаңгы чүе — херезинериниң арагалашкы-нын. Оон түнелдине, кеминиң чарылгалар кий-гырткышкын чарлаан. Суд чорудугазын ды-нап көрүп-биле өвүр, Кар-ты болгаш Антан бээр улус Адын-Булакка чыгып келген: кижиге бажы кызыр, айт бажы ору турган чүе. Суд даштыга аякы шыла-болган. Оон шиткекчинин Дондук деп адаар чо-раан. Херек үлгедикчилериниң илдерин дэди ала-биле адып шитер деп суд көр-ген. Ол-да хүнде шүтүгүнү ялазын күрседир-биле Араттын Рештеринин 6 дайынчымы оңтуг-боолуг беле турган. Оларны ады-ры-биле Адын-Булактын суур адааче сурген, чо-рупканда, херезин кижиниң сааттыг болганы-биле ону амьлыг арттыралың чыгайында херезинер дашынын даргазынын өр-түселин шүтүгү хандырган. Ичиндеги шаар бир чы-рылга чорудуштарга, херезин кижини ыс-сымыг, тай-леп дөзү чедип келген. Эр ямын орук аксынга бо-лап каан.

Ол судтун соонда ээрин алган, мон сөөртүп, улус көргүрүдү, шоп-соода кы-дыр кижилер бажын ковайт-сы боор чо-раан. Чонга дөзүгү-ле суртаал болган. Бо мези бижезин чүлүм-нү ол үениң чарылгалары-ның азы-төлү, анык тө-редилер көргөн-даа, билдир-дуга ужуруг. Чарылгалар-дан артан кижиге кол-за боов. А мези атам Доожур 1961 чылда 102 харлааш, «кызыл-дустай» берген.

Тожу САЛЧАК, Барыын-Хемчик район, Эргин Барлык суур, Гонорарын солдунга агар санынча шиткитим. (Авт.)

Ондар ОХЕМЧИКТИҢ фотоу.

Ие-чаш, өг-бүле, херезинер, аныктар дугайында

Уруглар төртүтүп турар апарган. Эргин Тывага угааны суларгай уругларга туснай-лаштыңан албан черлери, школар турбаанын чүе деп көөрү? Ынчан бойдус-даа, кижиниң сагыш-сеткили-даа арыг турганы ол-дур.

Чаш уругларның 4/1 ке-зин дунчугу төртүтүр дугайында эмчилер чугаалап олурду. Иштик херезин-нериниң ааш-еминиң шына-рының кудузуңдан ханы-чептес. Салгал дамчыр аарыглар көвүдээ. Тывада чаш уругларның 33,6 хуузу бот-челдерин төртүтүп тур-ар. Чамдык херезинер чүе-ле пособе алыр дээш бо-жуп олуруп алыр. Ол төлдү оон канчал бут кырыга тур-дур.

Чамдык ивигелдериниң эр уауртукчулар херезинер аныктылар ортузунга ке-дерчелин-биле тартапай бар. Оон бир ивиге — РСФСР-нин Дэди Советиниң 1990 чылдың ноябрь 1-де хүдүз алган доктамы болду. Ол көдээ херезин-неге чингелделер дугайында. Ында көрдүгүни-биле, чингелде айтандыр хүнү херезин аныктыкчыларга бот, оларга аякы неслээ-зы 41 эвес, 36 шак уруг-чүдүлгиде болур, чапарлар база бар. А ыныг чингел-делер бар дугайында район-нарда херезинер боттары-даа, уауртукчулар-даа бил-бес болган. Чүге дээш, ивиге байдал чүге херезинер-нин күжүн акыглан алыр-чыг уландыр тургустунган деп дидими-биле бадыткан болур.

Ден эрге дээрге, чүге ат чоткан чүе ышкыкы. Бисте байдалда ол ден эрге деп чүе эрлер-биле деңге аякылар-биле кызыгаар-латтыганы. Херезинер бугу-дүрдүгө база шырайыл ажылдаш, бажынында бугу аныкты, уруг-дарыны мойнунда чүктөп чоруур.

Совет ивигелин дугу-турган хүнүнден бээр эрлер башкарып келген. А кан-чаар бажының наанын деп көрүп тур бис: шунту чүе дөзү баштамы берген. Херезин кижиниң оварымы чалыг, боламчыг чүгөзүн дынавайып, оон болун керек-селин чоруурга, ыныг бол-ганы чалапкыт. Херезин-нериниң адын холлары эвес болза, бугурул-даа туруп аар, бугурунган бараан-даа чок каар турган боор ийи. Херезин кижиниң тургездере, бугу чүе хайтар. Ол мар-гыш чок факт.

Ынчанга херезинер-нин байдалын эде көрбес болза, чүтөп чоруур аарыш-кыларын чингелес болза, ивигелде экиннине дээр ивиге. Эңне көрүңчүг чүе — аны-голдерин, чаш салгалдарыны шынары бак-сыраар. Аарыг уруглар хей төртүтүп турарын база

Надежда ЭРГЕП.

Кызыл хоорайны № 2 поликлиникасында аарыг улусту хүндүсүк үеде эмизер стационарның эмчилери келген кижилерге затт-залдек, сагыш-човангыраар.

Чоңуң кадыкы бы-жылдарыңа үзүң кирип чоруурларың биз-рзиниң ама эмчи сестразы (чуркита) Ниша Адар-ооловна Саал ажылыңа кызымак, херек чүд-дерин баш бурунгаар белектей шаап алган турар.

— Холу чымчак, сы-кырткы эмизеринге мер-кезин сестра болгай — деп алаа хамаарыштыр улустуң үнелелдери ы-дыг.

Ондар ОХЕМЧИКТИҢ фотоу.

ФЕВРАЛЬ 7. БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН. 6.00 «Эртен». 8.35 Мультифильмдер. 8.55 «...Он алды харыгларга чедир болгаш оон-даа улугларга». 9.35 «Нармазов» алышчылар. Уш сериалыг уран-чечен фильм. 3-кү сериалы. 10.50 Совет биофизици. А. Л. Чинжескийниң салым-хуузу-нун дугайында. 12.00 «Аян-чорукчулар клубу». 13.55 «Блокнот». 14.00 «Бридж». 14.15 «Биржалар-дан медээлер». 14.45 «Биз-нес-класс». 15.00 А. Глазу-нов. «Рамонда» балетне сюита. 15.20 З. Хайруллин-ов ырлар. 15.40 «Дуза дилжэн кышкы». Уран-чечен теле-фильм. 2-ги сериалы. 16.55 Азы-буян көргүзөр фести-валь. 18.00 Медээлер. 18.20 «Вид». Чапсарда (01.00). 19.00 Дөсө. 19.20 «Мээн өг-бү-лөм болгаш өскө-даа диги-амытшаар». Уран-чечен теле-фильмин баштайгы көр-гүзү. 5-ки сериалы. (Вел-лербритания). 19.50 «Вид». 20.45 «Тамчыктыг удулар, чаштар!» 21.00 Медээлер. 21.20 Г. Даниелинниң фильминери болгаш боду-нун дугайында. 22.15 «Вид». Чапсарда (01.00). 23.00 «Бот кижилер». Дөрт сери-алыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериалы.

ИНИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН. 8.00 Медээлер. 8.20 Ажылдык-тыныгыр кижилер үеи. 9.20 Анган дыл. 1-ги чылы. 9.50 Хосту шанта. 10.05 Анган дыл. 2-ги чылы. 10.35 «Бурда моден саналлап тур...». 11.05 «Ол-ла хөвөр». 12.00 — 13.45 «Марыштыг чугаа».

16.00 «Барымдаалыг ки-но». Оон ийи чүе болуру? 17.15 «Делгем» 17.45 Тик-ко. 18.00 Тараачыңан айт-тыры.

КЫЗЫЛДАН. 18.25 Республикага Шага-ны байралап эртингеринин дугайында. 19.25 Медээлер. 19.40 Медээлер. 19.50 Чар-лалдар.

МОСКВАДАН. 19.55 Реклама. 20.00 Медээлер. 20.20 Хүнүн-не байралап. 20.30 Россиянын парламент медээзиниң. 20.45 «Санта-Барбара». Хой се-риалыг уран-чечен теле-фильмин баштайгы көр-гүзү. 21-ги сериалы. 21.35 Россия Федерациязын Дэди Советиниң сессиязын-да. 22.00 Музыкалыг фильм. 22.10 Россия фе-врия. 23.50 «Алтын кош диграк». 23.55 Реклама. 00.00 Медээлер. 00.20 — 02.10 «Дүнеки актёр клу-бу».

ИШКУ ПРОГРАММА МОСКВАДАН. 18.25 Шүдүлүчү Ю. Вло-дов. 18.55 Тамыштырыла. 19.10 «...Япониян көрүш» 1-ги кезээ. 19.40 — 19.55 «Хосту шанта».

КИНО

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ «НАЙЫРАЛ». Вера (2 сериалы) 9.40. 12.30. 15.30. 18.10 шактарда. ВИДЕОЗАЛ: Оскар 9.00. 11.30. 14.00. — 16.30 шактарда. «ПИОНЕР». Девочка и крокодил 9.00. 10.30. Бриллиантовая рука 12.00. Терминатор 14.00. 16.20. 18.40. 20.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: Королевство кришкы 13.30. Отм-шенне в Бельгии мире 15.30. 17.30 шактарда.

«Ак-Тургу» совхозтун дирекциязы, профсоюз. Ак-Тургу илээ Советиниң улустуку совхозтун чыгы-чызы. Дукар Намгыттың ДАСПАКТИҢ хөөртен мөзүн-биле хол-баштар оон төвөлеринге болган чөө ивигелеринге чымын камгалады илгер-төт түр.

АГАР САНЫ: «Тыва солбаны № 363305».

Индекс 667000. Кызыл хоорай. Красноармейская. 100. ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республикасының Дэди Советиниң Министрлер Чөвүлели «Шин» солунун редакция коллектив. Редактор В. Ф. ЧАДАМБА. Резакцияның телефоннары: Редакция — 3-45-34; Хулаал алыр — 3-34-26; Оралакчылары — 3-43-91; 3-43-17; харысалгалы секретары — 3-43-92; оралакчымыз — 3-45-89; КИЛИСТЕР: улетпур — 3-34-49; 3-38-73; көдээ акыл-агы — 3-41-16; социал айтырлар — 3-38-82; культура болгаш улус — 3-41-23; өөрдиле — 3-39-15; аяктылаа полиптиги — 3-34-98; үдүс депутаттар Советтерини — 3-38-25; медээлер болгаш спорт — чагаа — 3-39-03; огулга — 3-34-39, 3-34-92; корректорлар — 3-34-19; үндүрүктүлөр — 2-27-41; солун келбейи барганда — 2-32-75; бухгалтерия — 3-37-11; Тыва Республикасы Ном үндүрер чер, полигра-фия болгаш ном салымнын херектеринин талазы, биле күрүе комитетинин типографиязы. Кызыл, Шетиники болгаш Краученко кудумчузу, бажы № 1. Чыгыр № 24.